

Nagyon híres könyvet tart kezében az olvasó. E könyv írója elfelejtett ember, sokak számára teljesen ismeretlen. Pedig, ha volt a két háború közt magyar könyv, amelyet az egész világon olvastak, akkor az Markovits Rodion Szibériai garnizonja.

Ha jól emlékszem, ez volt az első, vagy egyik első magyar könyv, amellyel kapcsolatban megtanultuk a bestseller szót. A legkapósbabb könyv volt itthon is, külföldön is, azután híre hamvába holt, jött a második világháború.

Markovits Rodion „kollektív riportregénye” – ez a szokatlan és egyszerű műfaji meghatározás szerepel a könyv alcímében - nem csak híres, de meglepően jó is. A meglepően szót saját tapasztalatomból mondom. Most, 1985 őszén újraolvastam a könyvet. Nem tudtam letenni, pedig a legjobb krimi is abba hagyom fél óra után. Ezt azonban olvasnom *kellett*, mert valóban izgalmas regény, mert megismételhetetlen dokumentum, mélyreható emberi vallomás, amit még olvashatóbbá és egyúttal hatásosabbá tesz az író gunyorossága. A hadifogolysorsot, mint minden szenvedést, csak nagy, belső fegyellemmel lehet elviselni – vonom le a már saját életemből is ismert tapasztalatot –, s a belső fegyelemhez is az önirónia útján jut el az ember, kiváltképpen, ha meg is írja.

Hadd térek vissza meglepődésemre és a könyv ihletésében egy kis öniróniára is. Amikor a kiadó felkért, hogy írjak előszót a Szibériai garnizonhoz, kérdéssel feleltem-. Minek kiadni? Olvastam-e? – válaszoltak kérdéssel kérdésemre. Persze, hogy olvastam. És emlékszem-e rá? Azt hittem, hogy emlékszem. Érettségi után vagy első egyetemi éveimben olvastam, tehát jó egy évtizeddel az első világháború után, akkor már a könyv harmadik vagy negyedik kiadását. Akkoriban mindenki beszélt róla, kivettem én is egy kölcsönkönyvtárból, mert könyvvásárlásra nem volt pénzem. A süldő íróknak az a baráti köre, amelyben írni kezdtem, sorra elolvasta. Nem nagyon tetszett nekünk. A leg-

szentebb, a legtisztább irodalomba voltunk akkor szerelmesek, és a legtárgyilagosabb irodalmat, a szociográfiát kezdtük művelni. Ehhez a „kollektív riportregényhez” nem fűlt a fogunk. Ez az emlék maradt meg bennem fél századon át. Ezt a helytelen emléket oszlatta szét a könyv újraolvasása.

Lehetséges, hogy a Szibériai garnizon ma többet mond nekünk, mint majdnem két emberöltővel és egy történelmi korszakkal ezelőtt. Azt a televényt mutatja meg valóságos laboratóriumi sűrítésben, amelyet osztrák–magyar monarchiának neveztek, és azt is legjellemzőbb, legromlottabb, leggögösebb, legidejémtöbb, változásra leginkább megérett és e változást tudomásul venni nem akaró és nem is tudó közegben, a K.u.K. tisztikarban.

A Szibériai garnizon két egymástól cselekményében elváló részből áll, az egyik a szabályos fogolyélet, a másik az új láger az orosz polgárháború idején, Távol-Keleten, ahol a hadifogoly tisztek valóságos kis államot alakítanak az államban. Ez mintha már átmenet lenne egy másik újabb világ felé, de magán hordja a régi világ lemoshatatlan tragikus anyajegyeit, a tisztek merev, rangkóros kapcsolatrendszerét. Ebben a részben mutatja be a szerző a legénységi tábor gyehennáját is. Az is torokszorító a kemény, gúnyos-hangú, tárgyilagos műben, ahogy értesül édesanyja haláláról, anélkül, hogy ezt bárki megírná, de megsejti, mert a tábori lapokon már nem szerepel az anyja neve.

Ez a könyv olyan, mint egy duplafenekű kincsesláda, ha az ember újra elolvassa, új meg új értékeket talál benne: emberi dokumentumokat, társadalmi mondanivalót, és ami az egész könyvre legfőképpen jellemző, és aminek kimondását a végére hagytam: a háború haszталanságát. A Szibériai garnizon új kiadását éppen ez a felismerés teszi időszérűvé.

Boldizsár Iván